

sklede z okrašenim dnom, mali kantarosi in okrašene posode. Najdbe so prostorsko *opredeljene* s kvadranti in globlinami. Na podlagi distribucije pitosov in koničnih skled je avtorica izpeljala dve analizi, in sicer *skladiščne kapacitete pitosov ter standardne velikosti koničnih skled*, ki naj bi služile za merjenje. Raziskavi sta pomemben korak naprej v razumevanju keramičnega posodja in kažeta na velik potencial, ki ga ponuja analiza keramike, ter pomenita preseganje klasičnih tipokronoloških analiz.

V poglavju o *Analizi časovnega sosledja nekaterih keramičnih oblik na Monkodonji* je predstavljena stratigrafska slika najdišča s poudarkom na sondah IX in III. Analiza sledi absolutnim datumom z Monkodonje, ki kažejo na glavni čas poselitve med 18. in 16. st. pr. n. št. Najdbe iz sond IX in III (kv. 19/N-Q in kv. 8-20/Y-T) je bilo mogoče stratigrafsko ločiti na starejšo in mlajšo fazo, na tej osnovi avtorica predstavi značilne oblike za posamezne faze. Gre za naselbino, ki je bila obljudena 300–400 let, zato se moramo zavedati kompleksnosti procesov, ki so se na najdišču odvijali. Seveda pa prinaša okolje, kakršno je kraško, številne omejitve. Pomembna je avtoričina ugotovitev, da se s kronološko sliko najdišča ujemajo tudi razlike v lončarskih glinah. Keramika iz starejše faze ima namreč dodanega bistveno več apnenca kot keramika mlajše faze. Na podlagi sond IX in III je določila dve fazi in zanju značilne keramične oblike. V sondi IX je določenih šest skupkov najdb, pripisanih arhitekturnim fazam gradnje, v sondi III sta pomembni dve območji, kv. 19/N-Q in kv. 8-20/Y-T.

V zadnjem večjem poglavju o *Tipokronoloških primerjavah s sosednjimi regijami* je obravnavana relativna kronologija Istre po Čoviću, sledita predstavitev absolutnih datumov z Monkodonje ter sklep o obstoju naselbine v času med razvito zgodnjo in starejšo fazo srednje bronaste dobe. Kronološka navezava je podkrepjena s podatki z drugih območij, kot so Dalmacija s cetinsko kulturo, Italija s primerjavami na koliščih ob Gardskem jezeru ter apulskih najdiščih Grotta Manaccora in Coppa Nevigata. Sledijo Slovenija, Švica, jugozahodna Nemčija, Spodnja Avstrija, Madžarska in jugovzhodno Sredozemlje. Za vsako pokrajino so navedeni "lokalna" kronološka shema in z najdbami iz Monkodonje primerljivi primerki. V zaključnem poglavju *Povzetek in rezultati* so strnjene avtoričine glavne ugotovitve.

Drugi zvezek sestavljajo *Uvod in katalog, Katalog*, v katerem so za vsak izrisani predmet navedeni številka najdbe, sonda, koordinate, globina, tip, polmer, debelina stene, lončarska masa, barva in obdelava površine, ter *Table*, na katerih je predstavljenih 1100 risb predmetov v različnih merilih.

Manca VINAZZA

Werner Zanier: *Der spätlatène- und frühkaiserzeitliche Opferplatz auf dem Döttenbichl südlich von Oberammergau 1–3. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 62/1–3, Bayerische Akademie der Wissenschaften, München 2016. ISBN 978-3-406-10763-4. 1076 strani, 106 tabel.*

Najdišče Döttenbichl, ki leži v Bavarskih Alpah, so po naključju odkrili ljubiteljski iskalci starin. Terenske raziskave pod okriljem Bavarske akademije znanosti, ki

jih je vodil Werner Zanier, so s prekinitvami potekale med letoma 1992 in 1997. V naslednjih letih se je Zanier posvetil ovrednotenju najdišča in vseh z njim povezanih vidikov, od drobnih najdb do zgodovinske situacije na južnem Bavarskem v mlajši železni dobi in na začetku rimske dobe. Tako je nastalo obsežno delo v treh knjigah.

Glavno najdišče leži na vrhu griča Döttenbichl, ki je umeščen v slikovito okolje, na zoženi del globoke ledeniške doline, po kateri teče reka Ammer. Najdbe prihajajo tudi z ravnice Kälberplatte, zahodno od griča, ter iz okolice velikega skalnega čoka Ambronstein.

Na začetku prve knjige so predstavljeni geografija, naravno okolje ter arheološka najdišča na območju zgornje doline reke Ammer, skupaj z mrežo možnih antičnih poti.

V izčrpnih zgodovinskih raziskav so zajeti načrtni terenski pregledi in sondiranja ter tudi odkritja amaterskih iskalcev z detektorji. Posebno poglavje je posvečeno metodologiji raziskovanja arheoloških najdišč z detektorji za kovine in sodelovanju z ljubiteljskimi iskalc. V terenskem izvidu so natančno predstavljeni terenski pregledi, devetnajst arheoloških sond in koncentracije najdb.

Glavnina vseh treh knjig je posvečena analizi drobnega gradiva. Zanier je skušal vsak še tako droben predmet predstaviti in interpretirati na najvišji možni ravni. Produčil je tipologijo, kronologijo, izvor, tehniko izdelave, material in ohranjenost (fragmentiranost, izpostavljenost ognju). Vsako skupino predmetov spremljajo karte leg na najdišču, pri nekaterih predmetih tudi širše geografske karte razširjenosti tipov. Upoštevani in interpretirani so rezultati specialističnih naravoslovnih študij posameznih predmetov, te so natančneje predstavljene v tretji knjigi. Tako Zanier natančno obravnava rimske novce, nakit, fibule in druge dele noše, dele pasov, orodje, kovinske posode, pisala, konjsko opremo in dele vozov, žebelje in železne sponje. Velik sklop najdb predstavlja orožje: rimska bodala, sulice, pušične osti z eno ali dvema zalustima, trirobo pušične osti, izstrelki mehaničnega orožja z žigi 19. legije ter svinčeni želodi. Zanier se je zelo podrobno posvetil tipologiji in dataciji žebeljčkov za čevlje. Na področje eksperimentalne arheologije poseže poglavje o poškodbah, ki se pojavijo na uporabljenih trirobih puščicah. Keramike je razmeroma malo, vsa je močno fragmentirana in večinoma prostoročne izdelave. S pomočjo zbruskov se je dalo ločiti lokalno narejeno keramiko od uvožene, ki izvira iz različnih območij osrednjih Alp. Obsežnejše poglavje je posvečeno steklenim jagodam. Raziskovali so tehnologijo izdelave jagod, ovitih s tanko srebrno plastjo, ter elemente, s katerimi so jagode obarvali. Na koncu so obravnavani na najdišču odkriti predmeti iz novejših obdobj.

Podrobno arheološko analizo zaključujejo poglavja, posvečena širšim temam, kot sta železnodobno prebivalstvo na območju doline reke Ammer in rimska osvojitve Alp leta 15 pr. Kr. Zanier interpretira Döttenbichl kot svetišče avtohtonega prebivalstva. Rimsko orožje predstavlja ostanek bitke, ki je potekala na območju svetega mesta.

Specialistične raziskave, ki jih je izvedla skupina različnih sodelavcev, so objavljene v tretji knjigi. Gre za študije o historični kartografiji doline reke Ammer, geologiji in pedologiji. Na podlagi pelodnega profila iz močvirja Weidmoos, južno od Döttenbichla, je rekonstruiran razvoj vegetacije. Radiokarbonske datacije oglja iz hodnih površin imajo zelo

širok razpon, povezan z dolgotrajno rabo prostora. Sledijo analize barvnih kovin, metalografska preiskava plasti korozije na puščičnih osteh, analize svinčevih izotopov v svinčenih predmetih, kemične in mineraloške raziskave keramike. Steklene jagode so raziskovali z metodo nevtronske aktivacije in analizo stroncijevih in neodimovih izotopov. Na koncu so predstavljeni retijski napisi pri Unterammergau.

Na vrhu griča Döttenbichl je torej ležalo daritveno mesto v naravi, ki je bilo v rabi od konca 2. st. pr. Kr. do sredine 1. st. po Kr. Na močno razgibanem zemljišču ni bilo stavbnih ostankov niti umetnega preoblikovanja. Drobni kovinski predmeti so bili odloženi oziroma raztreseni po nekdanji površini, veliki so bili zakopani. Številni so bili namerno poškodovani in izpostavljeni ognju. Keramike je bilo zelo malo in je bila razdrobljena. Ni pa bilo sežganih ali nesežganih živalskih kosti, s čimer se Döttenbichl razlikuje od žgalnodaritvenih mest v osrednjih Alpah. Darovani predmeti se tipološko vključujejo v nadregionalno modo tistega časa ali pa so povezani z notranjealpskim prostorom. Šlo je torej za sveto mesto lokalnega prebivalstva, ki so ga predstavljali Retijci, kar potrjujejo tudi najdbe retijskih napisov v širši okolici.

Rimske vojaške najdbe, med katerimi prevladujejo trirobe puščične osti in žeblički za čevlje, so ostanki spopada, ki je potekal na območju svetišča. Na podlagi oblik orožja ter oblik in velikosti žebličkov za čevlje, ki se jih da primerjati s španskimi najdišči (La Loma), ter na osnovi zgodovinske situacije je spopad datiral v leto 15 pr. Kr. Ker so bili ostanki orožja ožgani, Zanier domneva, da bi bilo to lahko povezano s ponovno posvetitvijo prostora.

Sveto mesto je delovalo še do sredine 1. st. po Kr. Na zahodnem delu griča je bil odkrit grob ženske in otroka iz prve polovice 1. st. po Kr. Sežgani ostanki kosti, bronastega nakita in številnih steklenih jagod niso bili pokopani, temveč raztreseni po površini, veliki okoli 10 m². Tipologija nakita kaže, da gre za grob staroselcev.

Ob skalnem čoku Ambronstein, na pobočju jugozahodno od Döttenbichla, so odkrili rimsko vojaško bodalo in drobne poznolatske najdbe. Kaže, da je tudi tu šlo za sveto mesto, vendar, po sestavi deponiranih predmetov, drugačne vrste kot na Döttenbichlu. Ravnica Kälberplatte z maloštevilnimi najdbami je bila v času trajanja svetega mesta na Döttenbichlu v rabi morda kot zbirni prostor, ne pa kot mesto darovanja.

Werner Zanier je v knjigah o Döttenbichlu predstavil zelo poglobljeno klasično arheološko raziskavo, ki temelji na številnih podrobnih kronoloških, tipoloških in tehnoloških analizah. Arheološke analize je dobro povezal z rezultati naravoslovnih analiz. Tako je delo pomembno kot zgled za celovito predstavitev zapletenega, večplastnega najdišča. Zaradi izčrpne obravnave gradiva je tudi izvrsten priročnik za analizo kovinskih in steklenih predmetov iz 1. st. pr. Kr.

Posamezne študije o predmetih so na koncu nadgrajene s poglobljeno interpretacijo. Tako imamo pred sabo zgodbo o svetem mestu Retijcev in o bitki z Rimljani v letu 15 pr. Kr. Wernerju Zanierju je z raziskavo o Döttenbichlu uspelo širše osvetliti zgodovino severnoalpskega prostora v 1. st. pr. Kr. in 1. st. po Kr. ter rimski prodor v Alpe.

Jana HORVAT

Cristina-Georgeta Alexandrescu, Christian Gugl, Barbara Kainrath (ur.): Troesmis I. Die Forschungen von 2010–2014, Mega Verlag, Cluj-Napoca 2016. ISBN 978-606-543-749-4. 552 strani.

V monografiji osem avtorjev predstavlja najnovejše rezultate raziskovanja ostankov Troesmisa, enega najpomembnejših rimskih in bizantinskih spodnjedonavskih centrov, ki leži v današnji vzhodni Romuniji, med gorovjem Macin in strugo Donave, tik pred njenim deltamskim izlivom v Črno morje.

Projekt v organizaciji Inštituta za arheologijo Vasileja Pârvana iz Bukarešte, Inštituta za antične študije Avstrijske akademije znanosti, Arheološkega inštituta Univerze v Innsbrucku in Inštituta za eko-muzejske raziskave Gavrila Simiona iz Tulcee je potekal v obdobju med letoma 2010 in 2014. Obsegal je uporabo tehnik daljinskega zaznavanja (aerofotografija, lidar, satelitski posnetki, geofizikalne meritve), površinskih terenskih pregledov in analiz gradbenih ostankov, odkritih med preteklimi arheološkimi raziskavami, na podlagi katerih so želeli kar se da natančno lokalizirati arheološke ostanke in jih datirati.

Najstarejšo poselitev območja datirajo v predrimsko obdobje. Dokazujejo jo z Ovidijevimi navedbami iz leta 15, nelatinskimi imeni prebivalcev in arheološkimi najdbami (keramika in helenistične amfore iz 1. stoletja pr. n. št.) ter lokalizirajo na območje platoja na zahodnem delu najdišča, pozneje t. i. zahodne trdnjave.

V trajanskem obdobju (98–117) je sledila gradnja vojaškega tabora, povezana s premestitvijo pete makedonske legije iz kraja *Oescus* v Troesmis. Avtorji so tabor z domnevnimi termami, civilno naselbino (ki je po odhodu legije med letoma 177 in 180 n. št. dobila status municipija), cestno in komunalno infrastrukturo ter okoliškimi nekropolami lokalizirali na območje terase med obema trdnjavama.

Obdobju legijskega tabora in poznejšega municipija je v 4. stoletju na območju vzhodnega platoja sledila gradnja t. i. vzhodne trdnjave s tremi cerkvami in poveljniško stavbo, v kateri naj bi bili stacionirani legija *II Herculia* ali legija *I Iovia*.

Poznoantični trdnjavi je v srednjem bizantinskem obdobju (10.–11. st.), na območju domnevne predrimske naselbine, sledila gradnja t. i. zahodne trdnjave z dvema, morda tremi obrambnimi jarki.

Rabo proučevanega prostora zaključuje srednjeveško grobišče.

Epigrafike bo prav gotovo pritegnilo poglavje o dveh bronastih ploščah s t. i. *lex municipalis* iz obdobja Marka Avrelija. Prinaša namreč ene prvih fotografij obeh plošč s prepisom in rekonstrukcijo besedila ter komentarjem.

Gre za klasično strukturirano arheološko monografijo, ki podaja do leta 2014 znane informacije o Troesmisu. Avtorjem je s kombinacijo predhodnih ugotovitev in uporabe nedestruktivnih raziskovalnih tehnik uspelo rekonstruirati skoraj celotni tloris naselbine in okvirno datirati faze poselitve. Kljub vsemu bi si zaradi razjasnitve nekaterih kronoloških vprašanj, predvsem konca uporabe poznoantične in bizantinske trdnjave ter hiatusa v najdbah med 8. in 9. st., v prihodnosti želeli predstaviti rezultate konkretnih arheoloških izkopavanj.